

שבט: אחריות לשמירה על סביבה נקייה לכיתה א.

1. אם הלקלת אין מי שיתקן

קריאות כיוון:

התלמידים יבררו לעצמם את מידת האחריות שלהם לטבע ולעולם שבו הם חיים.
התלמידים ידונו בשאלה: מה קיבלתי מן המוכן בעולם?
התלמידים יעסקו במושגי תיקון וקלקול ובמידת השפעתם עליהם.
לקראת טו בשבט: התלמידים יעסקו במושגי מחזור, הגנה על הטבע ואיכות סביבה.

המדרש במקור:

בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו:
ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן
וכל מה שבראתי בשבילך בראתי;
תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי,
שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך.

קהלת רבה פרשה ז, א [י"ג]

קהלת רבה - מדרש אגדה ארץ ישראל על ספר קהלת. נערך במאות 6-7 לספירה.

עיבוד לשפת הילדים:

זה היה יום שישי בצהריים. אלוהים סיים כרגע לברוא את כל העולם. השמש, הירח והכוכבים עמדו מוכנים לפעולה. האדמה התחילה לרחוש ולהוציא מתוכה עצים, פרחים ואפילו עשבים קטנטנים, הים היה מלא דגים וחיות שונות ומשונות, ליד האגם הגדול הצטופפו להם היפופוטמים, תניינים ושאר הבהמות הגדולות, בשמיים צייצו הציפורים והכל היה מוכן לאירוע הגדול והחשוב: בריאת האדם.

זה היה ביום שישי בצהריים, ממש לפני כניסת השבת הראשונה בעולם ואלוהים ברא איש ואישה. שני יצורים שונים מכל אלה שנבראו עד כה. הם כבר היו בוגרים וידעו לדבר בינם לבין עצמם ואפילו עם אלוהים שברא אותם.

הם התבוננו סביבם בסקרנות: הכל היה שוקק חיים, הצמחייה, קולות בעלי החיים ופכפוך המים הזורמים בנחלים ובימים. אלוהים לקח אותם לטיול: הוא סייר איתם בהרים ובעמקים, ביערות שבהם עצים גבוהים בצורות שונות ובעמקים המכוסים צמחייה ירוקה ופרחים צבעוניים. הוא הראה להם את הים הגדול והרחב ואת החול הזך הנקי שליטו.

ואז אמר להם: המקום הזה הוא גן עדן. ראו כמה יפה הוא. כל מה שבראתי כאן, בראתי בשבילכם. אבל עליכם להיזהר, כי מעתה גן העדן הזה הוא באחריותכם הבלעדית. אם תשמרו עליו הוא ישאר יפה ומלא חיים. אם תקלקלו משהו – אין מי שיתקן אחריכם.

על הציור: מאלו דליבו, גן עדן צילום: מתוך התערוכה מבחר מן העולם הנאיבי

קריאה יחסה:

אחריות:

מהי משמעות המושג?

האם אחריות זה משהו שנותנים לי או שאני לוקח לבד?

על מה אני אחראי? בכיתה? בבית? האם יש לי אחריות כלפי רכוש של הכלל?

תיקון וקלקול:

מה קיבלנו מן המוכן?

(הצעה ליצירה: ציירו את הדברים שקיבלתם מוכנים: בבית, בכיתה, בשכונה, ובעולם).

מה יכול לקלקל את הדברים הללו?

כיצד אפשר למנוע מדברים להתקלקל? (צעצועים? מכשירים? רכוש אישי? ציבורי?)

תפקידו של הקב"ה

מדוע הוא לא מציע לתקן אחרי שבני האדם יקלקלו?

מתי מתקנים מה שקלקלתי? מתי לא ולמה?

רפונטי:

האם רק האדם הראשון חויב לשמוע על עולמו של אלוהים? האם המדרש הזה אומר

משהו על האחריות שלנו?

מתי ואיך אני אחראי על הסביבה שלי?

האם ילדים יכולים להיות אחראים על הסביבה או שזו משימה למבוגרים יותר?

הצעה לפעילות ולשיחה:

ציירו או ייצרו מחומרים אחרים (שאריות בדים, דפים צבעוניים ועוד) מקום שהוא גן

עדן עבורכם. הסבירו מה יכול לקלקל אותו ואיך ניתן למנוע זאת?

איך אתם שומרים על גן העדן שלכם?

2. נוטע לעתיד

קריאות כיוון:

התלמידים יעסקו בהבדל בין שמירת רכוש ונכסים לטווח הקצר לבין שמירה לטווח הארוך.
התלמידים ידונו בשאלה מה הכינו הורי עבורי.
התלמידים יעסקו בשאלת הדברים שהם עושים למען אחרים בלי לצפות לתמורה.

המדרש במקור:

מעשה באדריאנוס המלך, שהיה עובר למלחמה והולך עם הגייסות שלו להלחם על מדינה אחת שמרדה עליו. מצא זקן אחד בדרך שהיה נוטע נטיעות תאנים.
אמר לו אדריאנוס: אתה זקן ועומד וטורח ומתייגע לאחרים.
אמר לו: אדוני המלך, הריני נוטע. אם אזכה, אוכל מפירות נטיעותי. ואם לאו, יאכלו בני.
עשה שלש שנים במלחמה וחזר. לאחר שלש שנים מצא לאותו זקן באותו מקום.
מה עשה אותו זקן? - נטל סלסילה ומלא אותה בכורי תאנים יפות וקרב לפני אדריאנוס.
אמר לפניו: אדני המלך, קבל מן עבדך. אני הוא אותו הזקן שמצאת אותי בהליכתך, ואמרת לי: 'אתה זקן מה אתה מצטער עומד ומתייגע לאחרים'. הרי כבר זְכַנִי המקום לאכול מפירות נטיעותי, ואלה שבתוך הסלסילה מהן מנתך. מיד אמר אדריאנוס לעבדו, טלו אותה ממנו ומלאו אותה זהובים, ועשו כך. (מדרש תנחומא, פרשת קדושים, סימן ח)

עיבוד לשפת הילדים:

המלך אדריאנוס היה מלך חזק ששלט על חלקים מאד גדולים בעולם. על מנת לשמור על מלכותו הוא יצא לקרבות בארצות רחוקות ועבר עם חייליו וסוסיו מרחקים גדולים.
פעם עבר המלך וצבאו ליד איש זקן מאד שנטע עץ תאנים.
אדריאנוס ידע כי לתאנה לוקח שנים רבות עד שהיא מוציאה פירות והתפלא: האם הזקן הזה יודע כמה זמן עוד יחיה? מדוע הוא נוטע עץ שאולי לא יראה את פירותיו?
שאל המלך אדריאנוס את הזקן: אתה איש כ"כ זקן ועייף, מדוע אתה מתאמץ כ"כ בשביל אנשים אחרים? האם אתה בטוח שתזכה להינות מפירות האילן הזה? האם שווה לך לעבוד קשה כ"כ?

ענה לו האיש הזקן: אדוני המלך כשהייתי ילד מצאתי עצי פרי שמישהו נטע עבורי. אם איהנה מפירות העץ הזה יהיה נפלא ואם לא, ייהנו מהם י לדי ונכדי.
אדריאנוס המלך המשיך לדרכו. שלוש שנים עברו עד שחזר לאותו מקום בדיוק וראה את עץ התאנה הפורח. ליד העץ עמד הזקן ואסף חרובים שזה עתה הבשילו. כשראה הזקן את המלך לקח סלסלה ומילא אותה תאנים.

"אתה זוכר אדוני המלך?" אמר האיש הזקן למלך "לפני שלוש שנים לא הבנת מדוע אני נוטע והנה אני חי וגם אתה חזרת בשלום" הזקן הגיש לאדריאנוס המלך סלסלה מלאה תאנים כמתנה.

לקח אדריאנוס את הסלסלה וביקש מאנשיו למלא אותה במטבעות זהב ולתיתה לזקן שלימד אותו משהו חשוב על החיים.

קריאה יחסה:

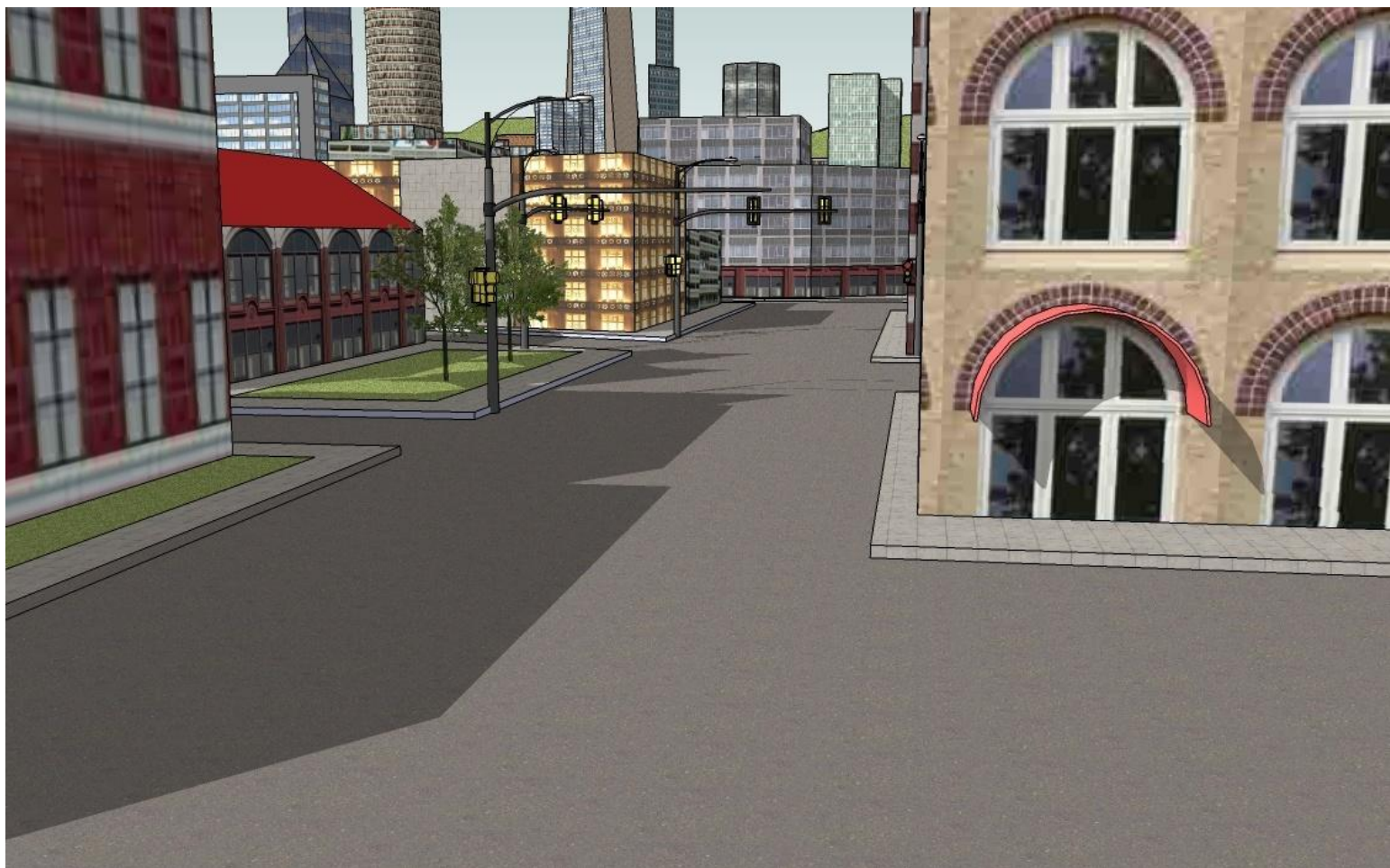
מה לימד האיש הזקן את אדריאנוס המלך?
האם אני מכיר אנשים שמכינים ועושים דברים עבור אנשים אחרים ולא עבור עצמם?
מי עושה דברים עבורי?
אילו דברים אני עושה על מנת שלאחרים יהיה נעים בבית שלנו? בכיתה? בחוץ?

ייצרו איזשהו פרויקט לשיפור ביה"ס או לשירות הקהילה. (קישוט קיר, ניקוי אזור מסוים, נטיעות בסביבת ביה"ס ועוד).

הצגה לפעילות.

הציעו לעירייה כיצד לשפר את המרחב העירוני. מה הייתם רוצים לראות בו שישיע לאוכלוסיות שונות (התייחסו לאוכלוסיות מגוונות ככל האפשר: נשים עם עגלות, ילדים קטנים עם כדור, נכים בכיסאות גלגלים, זקנים עם הליכון, ילדים היוצאים יחד מביה"ס וכו)

3. נכד הוא נכד: לקראת יום המשפחה

קריאות כיוון:

הילדים יכירו את המדרש מתוך התלמוד הירושלמי
הילדים יעסקו במערכות היחסים שבינם לבין סביהם וסבותיהם

המדרש במקור:

ר' יהושע בן לוי היה למוֹד לְשִׁמוּעַ פְּרָשָׁה מִבֶּן בְּנֵי בְּכָל עָרֵב שֶׁבֵּת.
פְּעַם אַחַת שָׁכַח וְנִכְנַס לְרַחוּץ בְּמַרְחֲצָאוֹת שֶׁל טַבְרִיָּא, וְנִסְמַךְ עַל כְּתָפוֹ שֶׁל ר' חִזְיָא בְּרַ בָּא.
נִזְכַּר שֶׁלֹּא שָׁמַע פְּרָשְׁתּוֹ מִבֶּן בְּנֵי. חִזַּר וְיָצָא לוֹ.
מָה הָיָה?
ר' דְּרוֹסַי אָמַר: כֶּף הָיָה.
ר' אֱלִיעֶזֶר בִּי ר' יוֹסִי אָמַר: מִפְּשֵׁט כְּלִי הָיָה.
אָמַר לוֹ ר' חִזְיָא בְּרַ בָּא: וְלֹא כֵן לְמַדְתָּנִי, רַבִּי: אִם הִתְחִילוּ אֵין מִפְּסִיקִין?
אָמַר לוֹ: חִזְיָא בְּנִי, קָלָה הִיא בְּעֵינֶיךָ? שְׁכָל הַשּׁוֹמֵעַ פְּרָשָׁה מִבֶּן בְּנֵי כְּאֵלוֹ הוּא שׁוֹמְעָה מֵהַר סִינַי!
וּמָה טַעַם? "וְהוֹדַעְתֶּם לְבְנֵיךָ וּלְבְנֵי בְנֵיךָ יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לְפָנַי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחָרֵב".
ירושלמי, שבת א, ב

עיבוד לילדים:

רבי יהושע אהב ללמוד תורה עם תלמידיו הרבים. כל-כך אהב ללמוד איתם שתמיד היה מוקף בתלמידים, ולא רק בכיתה ובבית המדרש, אלא גם במקומות שבהם בדרך כלל לא לומדים: בשוק, בכיכר העיר, במכולת ובתחנת האוטובוס (תחנה כבר הייתה אז). האוטובוס הגיע רק אחרי אלפיים שנה).

רבי יהושע היה עסוק מאוד. לא פלא, אם יש לו כמה מאות תלמידים בישיבה שלו, ולכל אחד יש רק שאלה אחת, או רק חידוש אחד, או שהוא סתם רוצה לשמוע עוד קצת מדברי חוכמתו של רבי יהושע – כמה זמן נשאר לו לעיסוקים אחרים?

אבל על דבר אחד הקפיד מאוד רבי יהושע. בכל יום שישי, בשעה שתיים עשרים ושתיים בצהריים, ועד השעה שלוש עשרים ושתיים, הוא היה יושב בבית ולומד תורה עם נכדו, שוקי. שוקי היה תלמיד חרוץ. כל השבוע הוא למד עם חבריו בבית הספר, אבל השעה שלו לבדו עם סבא יהושע הייתה הזמן החביב עליו ביותר. כל שבוע, בזמן ההכנות האחרונות לשבת, הם היו יושבים ועוסקים בתורה. סבא היה שואל את שוקי מה למד השבוע, ושוקי היה מספר לו. שוקי היה שואל את סבא מה הוא לימד השבוע, וסבא יהושע היה מסביר. ובסוף, סבתא הייתה נותנת לשוקי עוגת קינמון מיוחדת לשבת, ומניחה עוד אחת בילקוטו, ואומרת לו: 'שוקי'ה מותק, לך הביתה ומסור לאמא ולאבא ולאחים הקטנים שלך נשיקות ושבת שלום'.

בדרך הביתה שוקי היה הולך שמח וטוב לב וכבר החל מחכה לשבוע הבא, ליום שישי בשעה שתיים עשרים ושתיים. הוא וסבא לא החמיצו מעולם אף מפגש. שניהם היו מחכים לכך כל השבוע, לא מחמיצים, לא שוכחים, לא מפספסים...

חוץ מפעם אחת. זה היה ביום שישי עמוס במיוחד. רבי יהושע השלים את הקניות לשבת, חזר מהר הביתה, הלך ללמד שיעור קצר, התעכב כדי לענות לתלמיד על שאלה דחופה, פתח עוד ספר, שוב שוחח עם תלמיד אחר, השלים בין שני אנשים שהסתכסכו ביניהם, השאיר מעטפה עם כמה

שטרות בתיבת הדואר של השכנים העניים ואף רץ לבית המרחץ. אז עוד לא היו מקלחות ואמבטיות בכל בית ובימי שישי היו כולם הולכים לבית המרחץ או למעיינות הסמוכים לעיר כדי להתכונן לשבת: מסתבנים ומתקרצפים וחופפים וטובלים ומתנגבים ומסתרקים ומסתלקים.

רבי יהושע החל להתכונן לרחצה; חלץ את נעליו, פשט את חולצתו, הסיר את הציצית, הניח את הכיפה הגדולה על המדף, ופתאום... נזכר! 'בעוד תשע דקות תהיה השעה שתיים עשרים ושתיים, ואני עוד בבית המרחץ! איך פרח מזיכרוני השיעור השבועי שלי עם שוקי? איך אקבל את השבת בלי הלימוד עם הנכד האהוב שלי?

וחיש קל, תוך שהוא חושב את כל המחשבות הללו, הוא חזר וחבש את הכיפה, עטה כהרף עין את הציצית וכיפתר צ'יק-צ'ק את החולצה.

רבי חייא, חברו הטוב, הביט בו במבט מופתע: 'הי, רבי יהושע! לאן אתה רץ? עוד לא התרחצת וכבר אתה הולך?'

'אל תשאל' – ענה לו רבי יהושע – 'כמעט שכחתי את השיעור הקבוע עם הנכד שלי שוקי, הבן של הבן שלי, שייקה. כל יום שישי בשתיים עשרים ושתיים כמו שעון. ואני כבר כמעט מאחר...'

רבי חייא, שדווקא עכשיו נזכר לעכב את רבי יהושע, עמד בפתח בית המרחץ והקשה: 'אבל רבי יהושע, הרי בעצמך לימדת אותנו את הכלל 'אם התחילו – אין מפסיקים', כלומר: אם אדם נכנס לבית המרחץ והתחיל להתכונן לרחצה ופתאום הוא נזכר שעוד לא התפלל – הוא יכול לגמור קודם להתרחץ ורק אחר כך ללכת להתפלל. התפילה לא תברח...'

'נכון מאוד' – אמר רבי יהושע תוך כדי נעילת נעליו – 'אני שמח שאתה זוכר את הכלל שלימדתני. אבל לימוד תורה עם הנכד שלי – זה יותר חשוב אפילו מרחצה בבית מרחץ'.

'יותר חשוב? הרי אתה יכול ללמוד איתו אחר כך... אפשר ללמוד איתו גם בשלוש שלוש ושלוש, בארבע ארבעים וארבע, ואפילו בשלוש ורבע-שלוש ועשרים, אם לא מדייקים כל כך...'

גם להתרחץ אני יכול אחר כך', אמר רבי יהושע והכניס את המגבת לתיק, 'ואומר לך עוד משהו, ידידי חייא. ללמוד עם הנכד זה כמו לעמוד בהר סיני ולקבל את התורה באופן ישיר מפיו של הקדוש ברוך הוא'.

'ואוהו, זה כבר נשמע מעניין' – אמר רבי חייא, ורבי יהושע, שכבר היה לבוש לגמרי, וכבר שלח רגל אחת אל מחוץ לבית המרחץ, אמר לו: 'אתה בטח זוכר את הפסוקים האלה מהתורה: 'זהודעתם לבניך ולבני בניך; יום אשר עמדת לפני ה' אלוהיך בחורב'. מהפסוקים האלה, שמזכירים בנשימה אחת את הסבים שמלמדים תורה את נכדיהם, ואת יום קבלת התורה בהר חורב הוא הר סיני – אני לומד שכל השומע פרשה מבן בנו כאילו הוא שומעה מסיני. אחרת התורה לא הייתה מזכירה זאת ביחד. נו, אתה רוצה שאני אאחר למתן תורה בהר סיני בגלל שנזכרתי באיחור להתקלח?'

עד שרבי חייא הספיק להגיב, רבי יהושע כבר היה בחוץ, בדרכו הביתה. ורבי חייא חשב לעצמו: 'רבי יהושע הזה, כל הכבוד לו. גם מוצא זמן קבוע ללמוד עם הנכד שלו, גם יש לו תשובה חכמה על כל שאלה, וגם הצליח ללמד אותי משהו חדש אפילו במקלחת. ומה שעוד אני שם לב עכשיו זה שהוא לקח לי בטעות את המגבת. רבי יהושעעעע...!'

אורי אורבך, נכד זה נכד, חכמינו לימינו, הוצאת מגיד: 2010, עמ' 47-52

קריאה יחסה:

מה למד רבי יהושע מנכדו?
למה השווה את הלמידה מהנכד?
לדעתכם, כיצד הרגיש נכדו של רבי יהושע כשראה את סבו, הרב החשוב, מגיע לשיעור שלו
בכל ערב שבת?

רפונטי:

מה אני למד מסבי וסבתי?
האם לדעתי הם למדים ממני משהו?
כיצד הם גורמים לי להרגיש?
האם ישנם דברים שאני עושה רק איתם?

סבא בישראל מרק : http://www.youtube.com/watch?v=2z_Kx7DyYrs
